

Соколёнок

3/2015
май - июнь

Пази

0+

КҮЙ ВАЗЛИК САБАН БИЦИДАРИЗ АДАБГУРАЙИ ДАГЬУСТАН РЕСПУБЛИКАЙИН ЖУРНАЛ

Ибрагим Шагмардановдин 100 йисаз

Узу гизаф бахтлу вуза, йиз Ватан
Увуз узу герек хъуб'ин пис йигъян,
Йиз ифира кади хъуб'ин яв ругдик,
Узура яв къисматнаъ хъуб'ин шерик.

Ибрагим Шагмардано

Гъарсаб халкъ чан тарихдииинди, культурайиинди, литературайиинди ва гъадму халкъдин уьмриъ шил гъибту вакилаарииинди адлу ву. Дицдар вакилар табасаран халкъдизра цибадар. Гъацдар къягъял инсанарикан ву ихъ адлу шаир ва Ватандин Ахъю дявдин иштиракчи Ибрагым Шагъмардановра.

Ибрагым Шагъмарданов, Октябрин революцияйин къялхъян арайиз гъафи, таза табасаран литературайин классикарикан сар ву. Думу, 1915-пи йисан Яргъил гъулаъ касиб нежбрин хизандиъ бабкан гъахъну. Дугъан эсерарихъди, сифте гъуландар, хъа 1937-пи йислан, газетарий чап апIбииинди, вари табасаран халкъ таниш хъуз хъюгъну. Гъадму деврин шаирарин ва писателарин яратмишарси, дугъан эсерарра Совет уьмрин яшайиш кжебгърайигандин лишнарикан, гъайгъушнарикан, нукъсанваларикин; думу вахтнан инсанарин хасиятарикан, дурарин зегъметнакан, яшайишдикан вуйи. Хъа шаирин эсерарин алас пай ихъ халкъдин уьмриъ гъагъи шил гъибту Ватандаш дявдин гъядисийириз, думу вахтна ихъ халкъдиз алахъу читинвалариз бахш дапIна.

Ухъу дявдин вахтнан литература кІваин апIруган, сифте вуди, Ватандаш дяви ккебгъу сабпи йигъар кІваин шулихъ... Хабарра адарди ихъ гьюкуматдин хайн душмнар алархъган, ихъ Ватандин вари халкъар сатIи духъну гъудужвну, душмандин улихъишв гъадабтIну. Му женгнаъ асас роль уйнамиш апIурайидар ихъ шаирар ва писателар вуйи, фицики учIру гаприси, учIру гафнурда душмандиз ахю зиян апIуйи. Дурарикан хайлиндар яракъра хилиъ дубисну душман дармадагъин апIуз дявдиз гъягъору, хъа тылиъ гъуздари, гъадму себебнаан, ихъ дагълу шаиририра ва писателарира чин къатIи ва учIру гафниинди душмандин фагъмиз зиян апIру эсерар яратмиш апIури гъахъну.

Гъулаъ мялимди лихурайи Ибрагим Шагъмардановра, чаз бронашра, хилиъ яракъ дубисну алчагъ фашистарихъди дявдиз гъушну. Дугъак сабпи гюлле Клецкий поселокдъ кубкIнийи, кьюбпи гюллейи солдтин ликриз гъагъи зиян гъапIнийи ва хъасин думу шубубпи группайин инвалид духъну, багъри юрдназ къяляхъ гъюз мажбур гъахънийи.

Эскер-шаир гизаф къадар грамотийиинди, пешкешариинди, премиирииинди, Ватандин Ахю дявдин 2-пи дережайин ордендинди, «За отвагу», Германийиин гъалиб хъубан ва гизаф жара медаларииндира лишанлу дапIна.

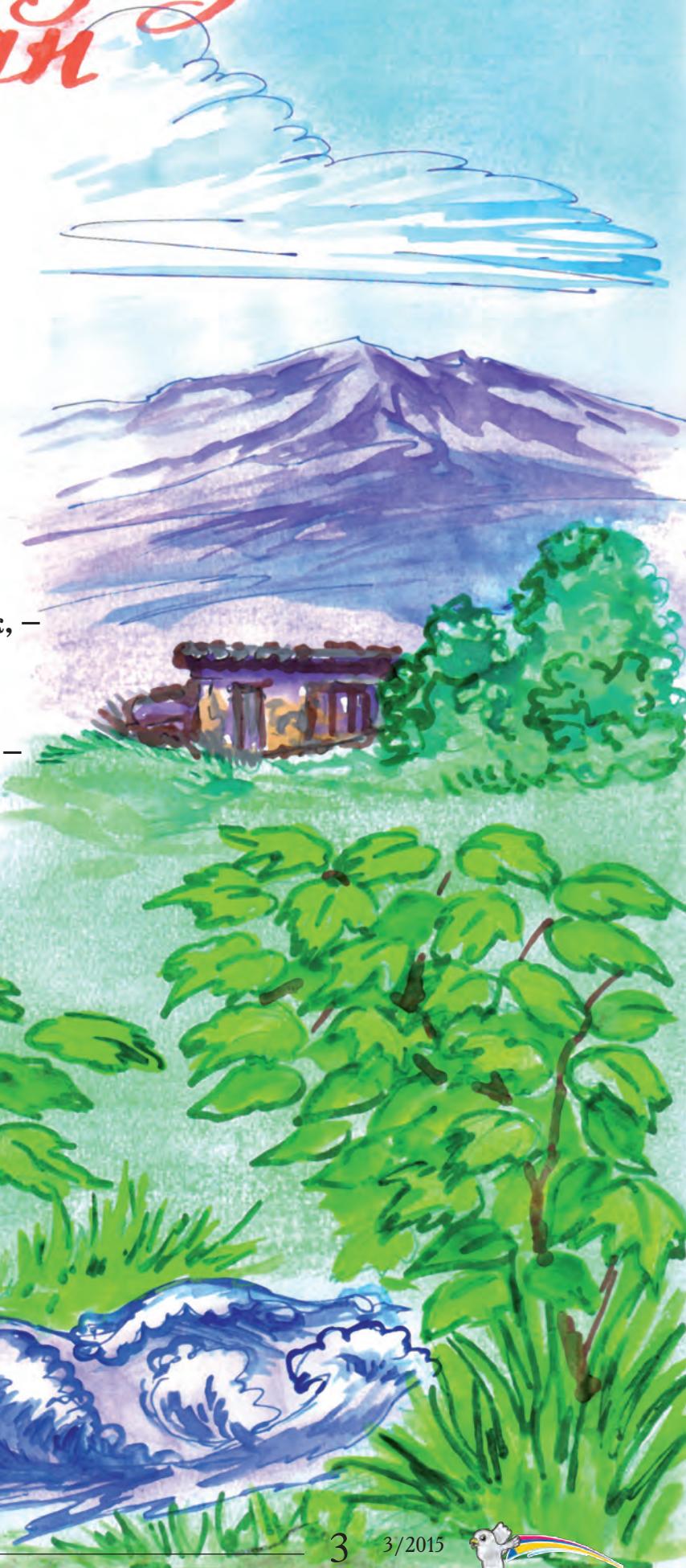
Ци шаирин 100 йис шула. Учура юбилей къайд апIури, ич журналин номерин дугъан эсерар чап апIурача.

Ватандиз гъурбан

Гъич сабдихъра тевуз даршлу,
Ушвниан чвур дипуз даршлу,
Уъмрин аку ригъ багъалу, —
Багъри ватандиз йиз гъурбан.
Ебхури шул сасдариан:
Жвув наан аш, душв ву ватан.
Гъахи ругар гъярдар кІваълан,
Багъри ватандиз йиз гъурбан.
Хялижви ригъар-вазариз
Гъушишра завун аършариз,
Къяляхъ гъюр жил'ина аъзиз,
Багъри ватандиз йиз гъурбан.
Руг дада ву, шид-ширин никк,
КІваз рягъят шул дадин уликк,
Гъурабиъ аышкъ гъубздар ифдик, —
Багъри ватандиз йиз гъурбан.
Дада адруиз — йитим кЛур,
Варжбан йитим ву юрд адрур.
Даришли кас, чан юрд аъгъдрур, —
Багъри ватандиз йиз гъурбан.

Думу шадвал, баҳт ву уъмриз,
Чан юрднан гъадри айириз.
Йиз жилиз — йиз икрам вуйиз, —
Багъри ватандиз йиз гъурбан.

Ислягвалин акв

Ислягвалин акв дарабъна дюн'яйиз,
Аку дюн'я ккунду вари альамдиз,
Ислягвалин гаф ширинау варидиз –
Ислягвали бахтар хуру эллериз.
Диди ихь шагърар ва гъулар балгуру,
Гъи адрудар, закур цийидар дивру,
Дюн'яйин маш кюкдин багъси балгуру –
Ислягвалин акв ширинау эллериз.
Дюн'яйиъ аш нече швнубсаб миллет,
Чвийрси дустар духыну ккун дураг, гъелбет,
Ислягвалин сес ширинау эллериз.
Ккундуш ахю, ккундуш бицли миллетар
Саб духыну ккун, умур, яшайиш, бахтар.
Йивурхъа хил хилиъ, вухъа хуу дустар –
Ислягвалин шадвал ккунду эллериз.
Гъар шлиз ккундаш ислягвал гъи дюн'яйиъ,
Дицир инсан герек дар ихь арайиъ,
Къувват а гъи миллетарин сабвалиъ –
Ислягвалин дустар ккунду эллериз.
Бязидари дявдиз гъарай апурга,
Дяви, кури, дюн'яйик ихь гъал кипра,
Дицдариз халкъди гъарган нянат хура –
Ислягвали апурга дюн'я агад,
Ислягвал ву халкъарин киан мурад.
Думу мюгъкам даптну ккун эдрегди зат –
Ислягвалин къудрат хуш ву эллериз.

Фронтдин мяъли

Душман гъафиган ватандиз,
Ватанди зуз дих гъапIунзуз:
«Гъадабгъ яракъ, гъач майдандиз,
Ихъ душмнариз жаваб тувуз!»
Ватандин дих алди кIваин,
Дийигъназа йиз постниин.
Тувдарза душмандиз аман
КкутIурчвуз му йиз гюлдиккан.
Гъаних душмандин хъял кади,
КIваъ убхури айиз ифи.
Йишв - йигъ дарпи, женгнаъ аза –
Дада Ватан убхюраза.

Йиз Ватандин гужна къувват
Душмнариз ву саб альамат.
Душмандиз йивуз, игитси
Цийи къушум гъюра селси.
Гъюра, гъюра зарбди гъюра,
Ихъ цийи къувватар гъюра!
Завуъ аии ригъ дярябкъри,
Советарин ппазийр гъюра!

Гъюра, гъюра, селси гъюра,
Ихъ цийи къувватар гъюра!
Десте, десте, жил биржури,
Хъух ккадабхъну, танкар гъюра!
Йивай, йивай зарбди йивай,
Душмандиз инсаф мапIанай!
Душманди лик дивну аии
Ругар зулмикк кка, ишури.

Ватанди хъуз дих апIура:
Душман терг апIинай! – кIура.

Солдтин нивкI

Окоп вуйиз дахънайи хал.
Ккайиб дариз жиликк бархал.
Зав леэф ву, жилра – аыхин –
Архаинуб дар нивкI солдтин.

Кумран ний хъади палтарихъ,
Гъугъ-сесер хъади ибарихъ,
Автоматра ивну униъ,
Деъназа йишван окопдизъ.

Гъи дявдизъ духьнашра бизар,
Солдтиз адар нивкIкан хабар.
Фици ахуз шулу душман
ЙицIуб метриз ади жувухъан.

Йишв мучIуб ву – дифар алдар,
КIвак архаинвал гъич гъюрадар –

Табшуругъ, тувнай Ватанди,
Уъбхюб буржи ву мюгъкамди.

Нагагъ душман гъашиш гъялак,
Ца кипурза дугъан пис кIвак.
Шагъид шул хъа завуъ хядар...
Солдтиз даахну нивкI адар.

Ягъал завуъ кархънай хядар,
СабтIанна саб ву акудар.
Саб хяд узди либгуразуз,
Диди фу-вуш кIура узуз...

Агъзур хиял гъюриз фикриз,
Дикъат туври ишарайиз,
Даахнадар солдтин улар,
Ули уърхюри фронтдин цар.

Ибрагим Шагыгарданов

Мудрар хъайи цигъ

Аьшур абайиз гизаф цИгъар айи. Думу, чан цИгъар хъаъну, гъарсад йигъан чУурдизра гъягъюйи. Гагъ думу, цИгъари, кЛаж-тПул ипПруси, рук-кюл айи кЛапПлариз, гагъсана хам укI, хач-хуч айи дагъдин ямажариз гъягъюри шуйи.

Ригъра алди, мичIли аязра кайи кьюрдун сад йигъан Аьшур аба, чан цИгъарра хъади, дагъдин гюнейикна гъягъюру. Дугъахъди гъаргандин чан ужур дуст вуйи ху Ругъацра хъайи.

ЦИгъари къал-мал, хач-хуч ипПури имиди, Аьшур аба, гагъ чаз аьгъю мяълийир кЛури, гагъсана ушв-ушвар йивури, хъасин чахъ хъайи карснайи филиириан шириин мукъмар уйнамиш апПури, ягъал гъарз'ин дусру.

Йигъ лисун шули, дерейин исккан гуригъян, лизи девеси, диф ккитПибгъуру.

Дифру, гъюблан-гъюбаз за шули, дагъдин дерийир ацПу. Дерейиъ дабхънайи диф дубзнайи бамбагсира рябкъюйи.

Дагъдин машнакан за гъабши диф Аьшур абайин цИгъар кайи гюнейикнара хъубкъру. Ригъ аязну жил абгъуз хъюбгъю. Дифрагъян Аьшур абайиз вари цИгъарра рякъюри имдайи. Дугъу, цИгъар чан багахъна уч шлуси: «Баци, ци гъей!» – кЛури, дихра гъапПу. Вари цИгъар дугъахъна дишла уч гъахънийи. ВаритIан аьхиримжиби мудрар кайи, хяв дапIнайи габач цИгъ гъафнайи.

Йигъ хябяхъ шулайи. Аьшур аба цИгъарин улихъди гъягъюрайи. Нирихъна ктучIван, думу чан цИгъариз дикъатлуди гъилигу. Дугъаз дурагъир хяв дапIнайи габач гъядруб аьгъю гъабши. Дугъу габачриз: «Баци,

баци!» – кЛури, гизаф дихар гъапПу. Амма цигъран сес - мес, дих - дикI гъабшдар. Аьшур аба, дидиз ккилилигди, цИгъар хъаъну, гъулаз гъягъюру.

ЦИгъар гъяятдиз хъуркъубси, бицIи худлар дурагин багахъна шадди утПурччуру. Худларизра цИгъаригъ габач гъядруб аьгъю гъабши. БицIи Давудри абайихъан гъерхру:

– Я аба, хъа ихъ кЛарчар алдру цИгъ набши?

– Думу чУурдизъ ими, – жаваб тувру абайи.

– Вари дуфну, думу гъаз гъафундар? – гъерхру худул Камали, – ихъ Ругъацра рябкъюрадар...

– Габач ухъуз цИйи мудрар апПури ими, – кЛуру абайи.

— Хъа думу жанаври ипIурдарин? — худул Қьасумдик сикинсузвал кабхъру.

— Габач гъарзун хъараъ дабхъна. Жанавриз думу аий йишв аъгъдар. Думу закур ухъуз мудурра хъади гъибди, — абайи худлар сикин апIуру.

Хъайигъан гвачIин ухди Аьшур аба ҆Игърахъ лицуз гъягъюру.

Дугъу, гъарзун хъарариъ лигури, вари йишвар ахтармиш апIуру. Хъа истIалди алабхънайи саб хъараз лигурайиган, душвккан саб сул ккутIубччвну, Аьшур абайиз гъятта сацIиб гучIра ккапIнийи.

— Агъ ягъи! — гъапнийи думуган дугъу сулаz, — узу гъарзлан ипрай гъя!.. Узухъ тюфенг хътарди, баht гъабхънияв. Эгер думу хъайиш, узу увузра гучI ккапIуйза, — дунну, абайи габчихъ лицуб давам апIуру. Думу мяхъюон, миърин ва чIуру хутарин гъарап кайи гъарзарихъинди гъягъюру. Гъадму арайиъ дугъаз жиликканси аъжайиb сес ебхъуру. Аьшур абайи алдагъурайи ликар яваш апIуру, хилиъ маргъ ижими бисуру ва сеснахъди гъягъюру. Сесну думу гъеебиццу кIажар али мяхъюон рукарихъинди гъахуру ва дурарихъ хъайи хъараккинди лигуро. Фу лигурва — ҆Игъ, кьюб мудур ккухъри, хъаракк дийибгъна! Хъа дидин улихъ Ру гъацдубсна. Хъа хъаран гъвалахъ, саб йицIуб метриин манзилнаъ, силбар силбарикан йивури, арабир мелзра идипури, ругъул жанавар дийибгънайи...

Гъаму гъял гъябкъю Аьшур абайи чав-чаакди гъамци гъапи: «Агъ. Узу гъапIиш, тюфенг дархиdi! Жанаврин диван гъамушвахъ апIуз шуй!» — дугъу силбар ижими уълчIюкъюру ва Ругъацлиз: «Бис-бис!» — дунну хъаран улихъинди жаргъуру. Ругъац жанаврихъ хъебгру. Жанавар яркв разди гъебгру.

Аьшур аба, чан мудраг хъайи ҆Игъра, Ругъацра хъади, гъюру.

Мудраг хъайи габач жанварихъан гъюбхю Ругъацликан Аьшур аба къадарсуз рази духънайи.

Манаф Шамхалов

Снайпер Абдуллаш

Йиз, дуст ич бай, сагъул увуз – игитриз,
Лап гъаруриң юқІвар гизаф шад гъапІу.,
Увкан гъахыну намуслу бай ахыриз,
Табасаран халкъдин кымат за гъапІу.

Сагъул увуз, хъана сагъул лап кІваан,
Гъюрматлу дуст, багъа ву чуз кымат.
ХътадатІди улхурача гъи увкан,
Варидализ мялум дубхына яв сурат.

Рази гъахыну увкан хизан, гъуландар,
Уву дюрхну гъау гъякълу фронтдиз.
Лап багъа ву ихъ халкъариз яв гъунар,
Вафалу дуст, Советарин Ватандиз.

Я йиф, я мархъ, я кьюрд, я хъад дарпиди,
Ватандин бай, зигураваки зегъмет.
КІван лап дерин дамарар'ан вуз пиidi:
Жюрэтлу бай хъажа ухъухъ, даршлу перт.

Дагъдин аслан, фронтдин юқІв, ул убчІру,
Ифи гъизмиш, кІвак паплар ка, хил рукъан.
Душмнiz гъаних, халкъ бадали гъунарлу,
Абдуллагъ дуст, уву гъярдар гъич кІваълан.

Уву хъайи гъарсаб далда: рук, гъун, гъюрж,
Гъунарлу дуст, илтІбкіунва гъалайиз.
Ихъ Ватанди яв гардандиъ ибтІу бурж,
Игитриси адабгъунва гъи кІулиз.

Варжна йицІур фашизмайн терс хуйир,
Уву сари алдакунва, сагъул вуз!
Увкан нагъил ебхурай қыаби абиir
Рюгъламиш ву, гъязур ву душмнiz ыйвуз.

Мұтқалиб Митаров

Васиятнан ерин ишири йыз гафар

Хазна уъбхюз къаст дапІну йикІурайи.,
Варълиси, фикирсуз гъиссну хуцІ апІру.
Гъарай ипру бязиган гизафдари,
Хиял фикирсуз гъиссназ дюзмиш дапІну.

Варъли, – табиастьдин бицІи тяфайи,
Чан макан уъбхюри, жан гъяйиф дарди,
Душмандиз йивну йибкІуру къягъялси.
Ватан гъюбхю солдатси, игит гъаши.

Учу жандиъ фикирлу тясир ади,
«Туз майдандиз» гъушнийча аъжалихъна.
Къягъялвал зарб апІури къувватнахъди,
Хъана яшамиш хъуз ккунди, гъачІишра.

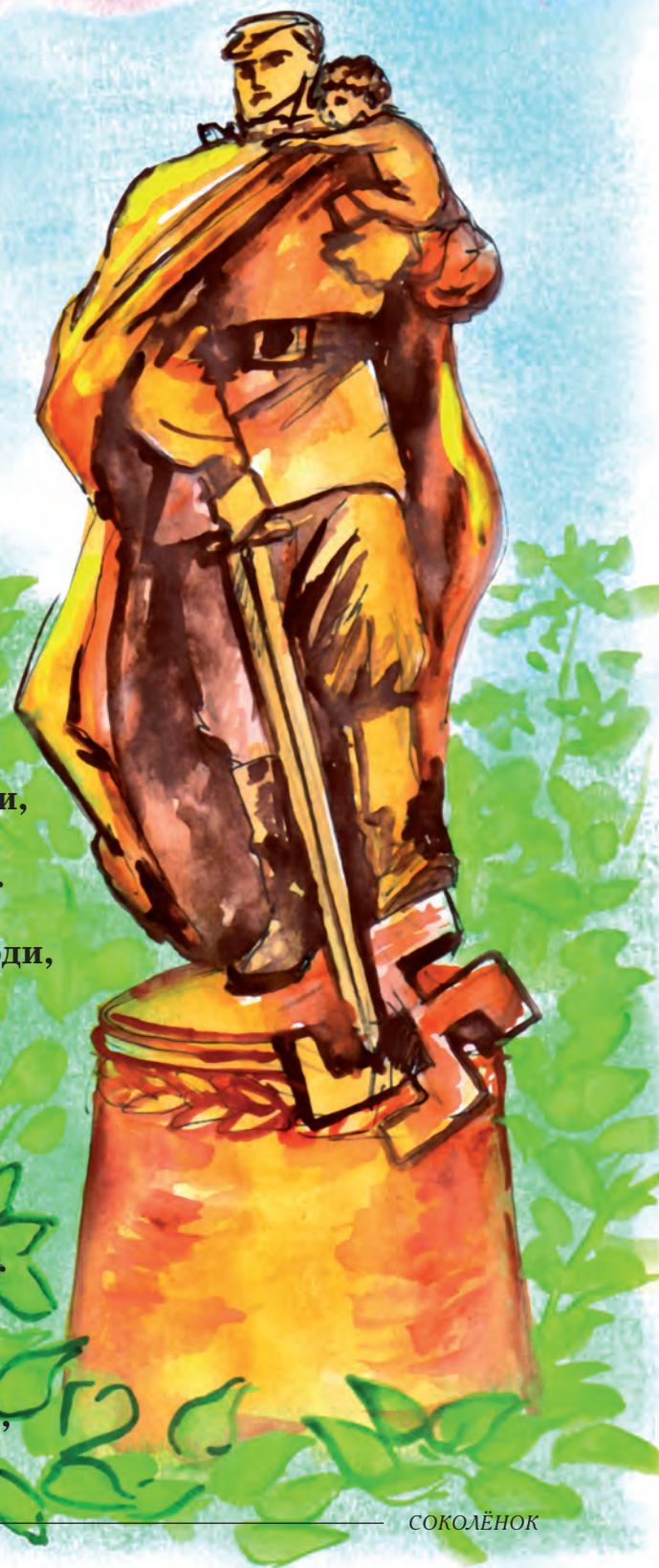
Гъушунча аъжалсуз хъуз дявири ин ціиъ,
Гъушча, аъсрарииин лик иливури.
ГъачІишра, жанлу цІа имиди муҳриъ,
Гъушча гъалибвал гъазамиш апІури.

Яшамиш шулача гъи зат диликІри,
Саб гъиссну ваъ, аъкъвли гъурхиган рякъди,
Аку гележег рябкъюри нурлуди,
Анжагъ варълинсиб фикирсуз гъисс дарди.

Гъунар гъабшиш аъкъвлин мейва гъисс дарди,
Тарихдин бина шулу гъарган дидкан.
Гъаври дарши гъарай ипиш гъялакди,
ПучІак хифси шулу гъядябхъю гъаргъян.

Инсан, табиастьдин аъкъюл тувнавуз,
Зилчи дарди, къавал духыну ккун увкан,
ТІябиастьтар жувван гъидритди дургуз,
Аъкъюллу гаф йип гъисслу, марци ківаан.

Инсандин, лайикъувалин вартІан даты,
Фикирлу тясир уъбхяй – аъкъвлин амбар.
Варълин фикирсуз гъиссназ барабар дарди,
Васиятнан ерин ишири йыз гафар.

Шихмаятмаад Бъянидов

Гъудургу эскрин накъвдихъ

ВуйкIан уву багъри адаш,
Байна кьюр риш йитим гъапIу?
Даршиш вуна дугъан гъардаш,
Дюн'яйикан пай кадабтIу?

Багъри халу вушалва гъа,
Живан вуди дявдиз гъушу...
Яв чвур вардиз ву гъи багъа –
Гъаз кIурдарва, фуж вуш уву?

– Жилихъ хъершу инсан ву му, –
Гъургну магъа дявдин нярс цIи,
Дяви дархъбаз лишан ву му, –
КIура накъвдихъ убгурай цIи.

– Гъудургу эскер вуйиз му, –
КIура хъана гъаргандин цIи, –
Гирами накъв саб гъаму ву,
Хъана фукъан мицдар ими.

Аба ву му варидализ,
Дявдин къяляхъ йитим гъаши,
Багъри бай ву му бабариз,
Бай дарфиган, чиб кур гъаши.

Жилирра ву му хупариз,
Дяви дубхъну, ачIни гъаши.
Игит чве ву му чириз,
Абин хулаъ къаби гъарши.
Багъа ву му гъарсар касдиз, –
КIура накъвдихъ убгурай цIи.

Гъалибвал

Лирмаямад
Асланов

Ихъ багъри жил дубхънай аьсси
Зийнариан гъисаб адру.
Европа вуй гъургу жвиси,
Нефес зигуз гъунар имдру.

Мясяльтнахъ дахабгнай эл,
Амма, фюрер шулдай рази...
Инсанар'ан гъяб ифдин сел
Бисуий заан метлебси.

Рейхстагдиин дубсну пайдагъ
Совет эскри ихъ мердвалин.
Ислягъвализ гъабхъну даягъ,
Думу чирагъ гъалибвалин.

Дугъу элдин юкІв гъапІну шад,
Пис завализ аьхир дивну.
Гъалиб духъну Ватандиз ад,
Хъа душмандиз аյжал гъабхну.

Гъалибвали кжапІну дюн'я,
Думу убчІвну гъарсаб хулаz.
Пашманвална дерд утІубкжну,
Шадвал гъабхну бабарин кІваз.

Биңди словарь

Аба, авай – дедушка
Ахю аба – прадедушка
Баб, бав – бабушка
Ахю баб – прабабушка
Дада, дудай – мама
Даха, адаш, гугай, даши – отец
Халу – дядя по маме
Хала – тетя по маме
Ими, эм – дядя по отцу
Ими, эме – тетя по отцу
Велед – ребёнок
Чи – сестра
Чве, гъардаш – брат
Худул – внук, племянник
Гудул – правнук
Цудул – пропраправнук
Жилир, жви – муж
Хпир, шив – жена
Бай – сын

Риш – дочь
Швуш – невестка
Язна – зять
Сижар (хпириз) – свекровь
Сижар аба (хпириз) – свекр
Шуван чве, жуван чве (хпириз) –
деверь
Шуван чи, жуван чи (хпириз) –
заловка
Сижар баб (жилириз) – тёща
Сижар аба (жилириз) – тесть
Сижар дада (жилириз) – своячени-
ца
Сижар ага (жилириз) – шурин
Пажанах – свояк
Гъунши – сосед
Майил-мадат, багахълуйир – род-
ственники
Тухум – род

Жөрөбөг Мурсалов

Бицли Бика

Бицли Бикайин варина-вари вуйиб шубуд йисна кепкертән дайи. Думу, ккурузай, сар, уф гъаплиш, гъюбхну гъябгъру никкдин укисир, пчлу жандин риш вуйи. Дугъан уччу аку укту уларик ва инчі қкадаптайи чилли қівантарик жинжанвалин лишан кади шуйи. Аку гъатху, таза лембейин рангнан, гъитиркіу қушар, улубқтайи парикси, рябқьюйи.

Гвачинган хулаъ айидар: дада, адаш, гъардаш – вари гъарсар чан ляхнiz гъягъюйи, хъа думу къаби бабахъди хулаъ гъузуз мажбур шуйи, дада, Ханум, юкъубпи клас-сдин мялим вуйи. Дугъу кми-кмиди хулаз, ахтармиш апіуз, бицлидарин тетрадар хури шуйи лигүйи, дарсарин планар диктүйи. Хъа дадайиз лигури, бицлира китабар, къалмар, ручкийириин маракъламишди вуйи. Дугъаз жюрбежюр махъварикан шиклар кайи китабар, мектебдиан гъабхи саб йирси, заин ахю буквийириинди ручкайихъди «Букварь» дибиктайи китаб, ручкийир, къаламар айи, ва саб вахтназкъан думу гъадраиинди алдатмиш шуйи. Ахирки дугъак, чин дадайи құруси, қицлибди құттар қучтывуз хъюгънийи: думу школайиз гъягъюрайи дадайихъ хъергри вердиш шулайи.

– Хъа мектебдиз бицли тінкістар шубар гъитдар гъа, Бика, – думу сикин апіуз, құйи дадайи.

– Фужури гъитдар? Ваъ, гъайих! – дийигъуюйи риш.

– «Фужури» ваъ, «шли» дунду күн-

ду, – дюз алаптүйи Ханумди. – Гъарах, йиз риш, деъ бабан гъвалахъ – къан шулазуз мектебдиз.

– Гъач, гъач, кюю, – теклиф апіуйи бабу.

– Гъачударза! – имбусан яманди карсуйи дадайик Бика. – Үзура мектебдиз гъягъюрза.

Гъягъюйи йигъар – шуран мукъам яваш хыпагъ гъядайи. Гъюбаз-гъюбаз «зурнайин сес» учтвру шулайи. Ахирки, сад йигъан, къаби бабра иццу дұхънади, Ханум мажбур шулу риш чахъди мектебдиз гъахуз. Қківнү кьючілак саб йирси, хил гъядату лавашсиб, китабра, Бика дадайихъди классдің учтвру. Икибаштан, ухдиттан думу ляхнiz ккилигурайи бицлидар, разишину қтіукіру. Дурар, ккяттаялхъюри, гъарсари саб құри,

Цийи хялиш'вулан илтгешуру.

— Магазинди айи кукласир ву эй, —
күру сари.

— Дар, гъадму мультидик кайи
арфсир, — гюжат алтуру гъатмунури.

— Цухур.

— Думу ич накь гъапту бицхи
күрисир ву, — гючтвру шубурпир. —
Арда дарнахъа, Бика?

— Ваъ! — наразиди гъадабтуру
бицхир.

— Ари уърц увуз — дазаргну дугъа-
хынди түбэр альхъюру имбудар, —
Уърц, уърц!

— Уърц учвузра! — күру ханаварсир
Мислимади ва йивну хаб, риш заптну,
чанна чахъди деънайи Сабиятдин
къялаъ дитру. — Сари кукла, сари арф,
сари кари ктауз, думу учвуз фуж дар
гъа. Даринхъа, Бика? Жа-а-ан, бицхи
уччу хуц!

Гъаци дупну, дугъу бицхирин
гарцлиз саб мак алтуру. Бикайи,

наразиди чигъ даптну, тюнтди чан
гарцил марцц алтуру.

— Ва-а-а! — гъамус Мислимади-
ин альхъюру баяр. — Ари уърц увуз!
Уърц, уърц!

Дарсназ зенг гъабхыиган, мялимди
риш иччиidi айи ккудукиру партайихъ
дитру ва дугъахъна тетрадна ручкара
тврү. Бицхи Бика, имбусан яманди
гъуттусну кэванттара, царар каъри
дэерьу. Бизар гъахъи ва тагърушну
гъиту думу кьюб-шубубан гъудужвну
класс вуйиси гъилицнуре ву. Перемена
хъубси, баяр-шубари думу чпиҳъди
Чатариз адагъну.

Гъаци шубуд йигъ гъабхыну бицхи
Бикайн, мектебдиз гъюри. Гъадму
шубуд йигъандин арайиъ думу гизаф
дигиши гъахънийи: цийи гафар гъудургънийи;
хъюлар-гирнар алтаз аль-
гъю гъабхънийи; сацхис, саб тинкисиб
вушра, айкюл хъибшнийи. Дугъаз,
саб коллективдий айи бицхидарин

тербиялувализ лигури, чаз ккуун гъабхъиб, апIуз хай даршлувалкан аygью гъабхънийи.

Хъа, сацIиб вушра, думу классдиъ урхурайидарра дигиши гъахънийи: чпитIан бицIир гъвалахъ хъайиган, дурарин чпин ва мялимдин улихъна вуйи жавабдарвал за гъабхънийи. Нач хъуз хъюбгънийи дурагиз: дарсназ къан апIуз, «кьюб» гъадабгъуз жинди дадайи сумкайиъ иву сандин хъийибгъу цIикбин чIукI дарснаъ ипIуз; имбударин сппариккан шид гъябгъруси, жарадариз ктарди, шярх дапIну вичук къацI кахъуз. Чпин сумкайириъди хул'ан гъабхиб: вичар, хифар, гъяфатар – фу-вшра дураги гъамус переменайиътIан ипIдайи, ва гъамус гъарсари чахъ хъайбикан гъуншидизра тувуйи ва чпин классдин бицIи хялиш улккан ккадаъдайи, наанди вушра чпихъди гъахуйи.

Бикара дурагихъинди, сифтеси элебгуз ккундайи къугънаг бугъацси унтIккан ккилигурадайи. Думу сабан аylхъюйи дурагиз, хъа люкънар апIуйи, хъа шубар гиран гъабхьидарси дийигъган, жан апIури, алархъуйи.

Гъамци, сижариз рягъят хъайиз, Ханумди риш чахъди школайиз гъахури мадар апIурайи, хъа ихъ-ихъ баht-сувал вуш, аygъдарзуз, ахмакъвал вуш – сариз ужуди гъабхьиш, гъатмунирин кIаз иццру апIурихъ; сариз мани гъабхьиш, гъатмунилиз мичIал шулихъ. Гъамусра, дикъят ляхин апIру Ханумди чаз алабхъу читинвалиан кIул адабгъну кIури, дугъак, дугъан мялим ччвурнак ва ляхник тягъна кипуз ккунидарин кIаз аyzи-ят дубхънайи, дараскъалди аий дурагиз, айтIан шайтIнари ургърайи: йип, кубччв, ургъ! Дураги директориз аyrз дапIнайи, гъаз Ханум мялимди чан «бицIи хъюнтIич» школайиз хуру, кIури. Наан, конституцияйин фунуб машнак, фунуб статьяик дициб их-

тияр каш, улупай кIури. Сар директориз ваъ, райондиъ аий гъякимариизра хабар дапIнайи, саспидар мялимари школа ккадабхъну, хътипIну кIуйи.

Хъа йигъян, Ханум мектебдиз гъягъруган, икибаштIан, хулаъ саб бицIи дявисиб гъабхъну. Баб, адаш, дада, гъардашсарихъянгъахъну, Бика – сарихъан. Аъхюдари, хулаъ гъуз, кIури гъахъну, Бикайи: «Ваъ, мектебдиз гъягъюрза!» Гъергну гъягърубси гъушну гъарсар чан ляхниха, хъана риш бабахъди хулаъ гъузуз мажбур гъахъну. Саб хайлин вахтназкъан думу ишури гъузну, хъа дугъу гужназ чан цIийи джинсдин шалвар алабхъуру, думура улихъишв къяляхъинди.

– Эй, эй, наан гъязур шулава, наан?..

– гъирккуз чалишмиш шулу баб.

– Ваъ узу ич классдиз гъягъюруза!

– гъутIурччуру тинди бицIир.

– Я жан риш, дина гъушиш, альмари альмцI апIурувуз! – гучI ккапIуз ккуун шулу бабаз.

Риш саб вахтназкъан, кидирчну минди улар, фикир апIури, дийигъуру.

– Хъа наан хъа думу альмарь? – гъерхру дугъу.

– Хъа рякъюъ, Бика, рякъюъ, йиз риш. Дураг гъадму мектебдихъ увуз ккилигури дийигънагъа.

Риш хъана фикриарикк ккахъну дийигъуру.

– Хъа дураг, – кIуру дугъу, – думу альмарь... хъа узу дурагиз йивуруза гъа-а-а! ари уърц увуз!

Уърц-мурц аygъдарзуз узуз – хул'ан муудучIван! – аъссиidi амур апIуру бабу. – Гафарра фицдар аygъю дапIнаш, рякъдайвуз, шейтIин атIни. Ву, уву мектебдии адар кIури, вари ишурайи.

– Хъа ич... хъа узу... хъа мялимди «кьюб» дивручуз гъа, баhtавар! – гъаврикк ккаъру баб шуру.

Давам гъюру номериъ.

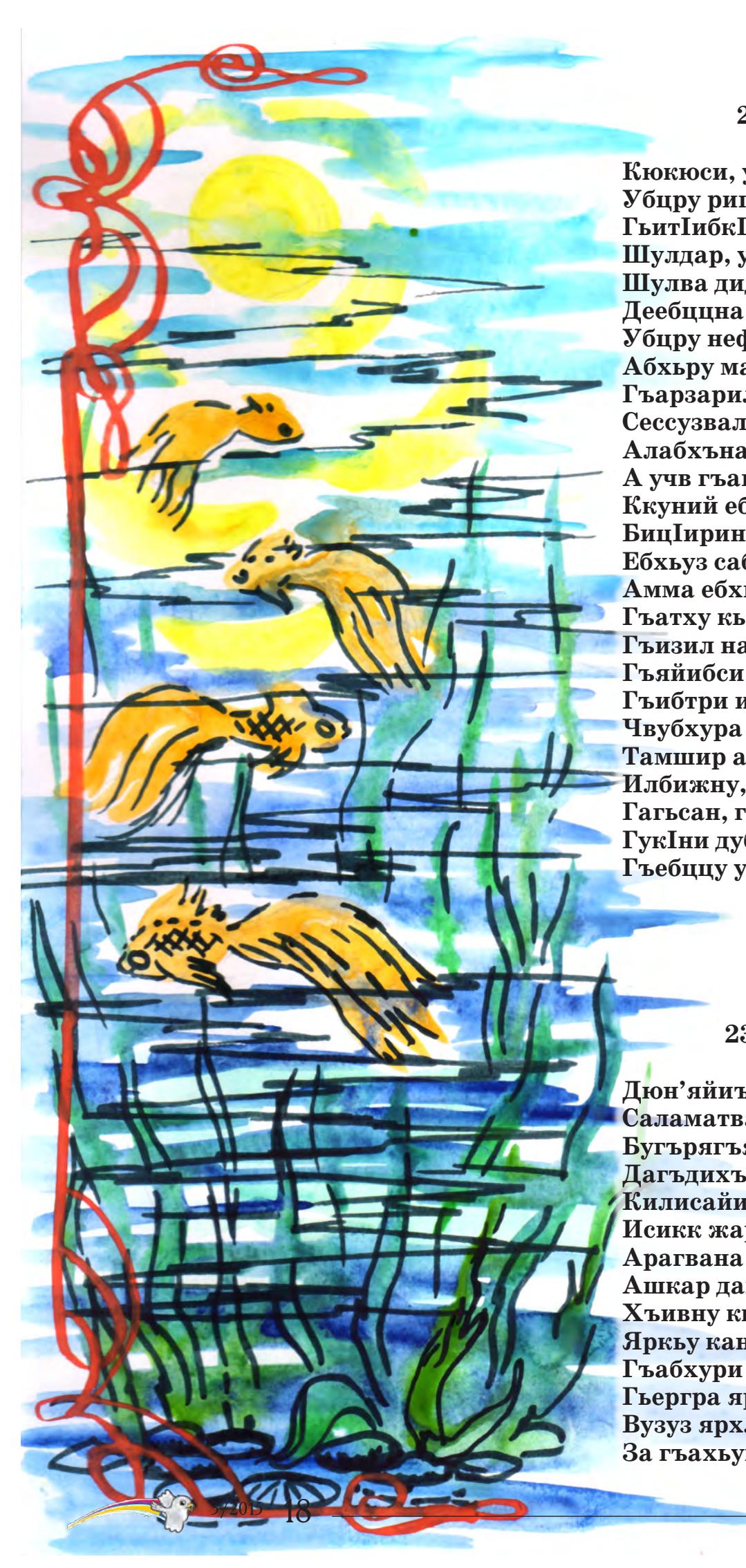
Михаил Лермонтов

Миңри

21

Узуз лайикъ ву йиз кысмат!
Атлуйиз чан аygъдарш кымат,
Илдитну учв, ужуб гъявни
Ярхлариан юрдназ ккуни
Абгур чаз рякъ – дар му жиниб...
Фуж ву узу? Фу ву мухрий
Аий гъам йиз юрдахъ багъри:
Хиял, къувватсуз ва пучIу.
Гъибтну гъазаматди мучIу
Уз'ин тIагъма... Шулу кюкю,
МучIушнакк дубхънайиб ахю,
Машнаккра чан ккадарди ранг,
Ялгъузвалин йивну чаз жанг,
Ккилибури чIиви ригъдиз.
Ва аыхирки туру дииз
Шлин-вуш хили уьмур цИийи,
Багъдиз дубхну. Жара кюкийир
Шулу багахъ; юкъуб тереф
Уьмрикан чав ктабгъуру кеф...
УдубчIубси гвачIиндин ригъ,
Убгуру учв, кубкIину ишигъ...

Кюкюси, ургурай узу
 Убцру ригъди, адру язухъ.
 ГъитІбкІузра кІул ригъдихъан
 Шулдар, уърхдар фтиқІа чахъан;
 Шулва дидхъан наанди жин?
 Деебцца укІ, убгура жил,
 Убцру нефес хътабгъура чав,
 Абхъру машнаъ дидин ялав.
 Гъарзарилан за шула бугъ,
 Сессузвалин лап гъагъи гъугъ
 Алабхънайси дюн'яйин,
 А учв гъагъи нивкІуль дерин.
 Ккуний ебхъуз сес саб гъярин,
 БицЛиринсиб рабхуб дидин,
 Ебхъуз саб цІицІ, я саб битІраш...
 Амма ебхъдар... анжагъ битІран
 Гъатху къяллан рабгъуру нур,
 Гъизил нақьши балгнай гапур
 Гъяйибси укІар-къалариғъ.
 Гъибрри исчІли арх гъумариъ,
 Чвубхура назукди, хъасин,
 Тамшир апІрубси гъумриин,
 Илбижну, уч шула гъварчназ.
 Гагъсан, гъумру бехъ гъапІси чаз,
 ГукІни дубхъну, завуз ебгну,
 Гъебццу укІягъ дубгра, чвубхну...

Дюн'яйиъ а фу акушин,
 Саламатвал, ригъдин ишигъ!
 Бугърягъян рякъюру дагълар,
 Дагъдихъ – кІакІар али цалар
 Килисайин, рабгъури нур.
 Исикк жаргъура селлер кур:
 Арагвана Кура – нирап,
 Ашкар дапІну чиб-чпиз сира,
 Хъивну ккуру арсран гъирағъ
 Яркъу канчІлихъ, балгури дагъ,
 Гъабхури чпин сюгъбат шириин,
 Гъергра ярхлаз... Штухъна нириин
 Вузуз ярхла! Адар сириин.
 За гъахъунза – уларихъишв

Илбицура; улубкъси йишив,
Гъабхыну мучIу. Чигъкъан апIуз
Гъабхъунзуз ккун – шулдар рибшвуз
Мелзра ушвниъ: Чигъ ву сессуз.
ЙикIуразу. ЮкIв – аьзабнаъ
Гъарза улхбан. Нирик кIанаъ
Дахъну узу, гъибгъра узуз,
Даршули штун кIанакк ришвуз.
Жини сир ай му мучIушнаъ,
Ккядябхъюри ялав йиз кIваъ,
Убсри а шид, мирккси мичIлиб,
Мухриъра йиз. Узуз гучIруб
Ву анжагъ саб – гъягъюб нивкIуз,
Гъадмукъан а хущди узуз...
Хъа йиз зинн – штарин тепе,
Лепейик кпикъура лепе.
Ригъди гъамглигъ лепийириин му
Вазлиси йишив дапIна нурлу...
Цару лижу балугъарин
Тамшир апIура нураригъ.
Саб илмизуз балугъ:
Шуйи думу узухъди, хъугъ,
Имбударси дарди, артухъ
ДапIну узуз чан маш ачухъ.
Нур туври, чан алий къял'ин
Гъизилин пул, думу уз'ин
ИлтIибкIуий, дарди сикин.
Лигуий чан улар дерин
Лап пашманди, сесра дидин
Хъайиб вуйи арсрансиб зенг:
Хъипну марцци мукъмарин гъенг,
Мяъли кIури, шуйиз багагъ.
Аьжайибди улхуйи гагъ.

«Жан йиз бицIир, – кIуй балугъи, –
Узухъди гъуз мушваъ:
Шту сиринвал тувнавуз гъи,
Сикинвал а яв кIваъ.

Дих апIурза чиризира йиз:
Ич ялхъвнари гъи, ав,
Шад апIур яв улар, аьзиз,
Ва эбгу юкIвра яв.

Гъюдлиб ву яв ахинра, ах,
Леэф пчIуб дарин!
Йисар, аьсрар гъягъюр дихнахъ
Сюгъюрлу нивкIарин.

Пагъ, йиз аьзиз! Дарда жиниб

Узуз уву ккуниб,
Ккуниб уву шидси нирин,
Уъмурси йиз ширин...»

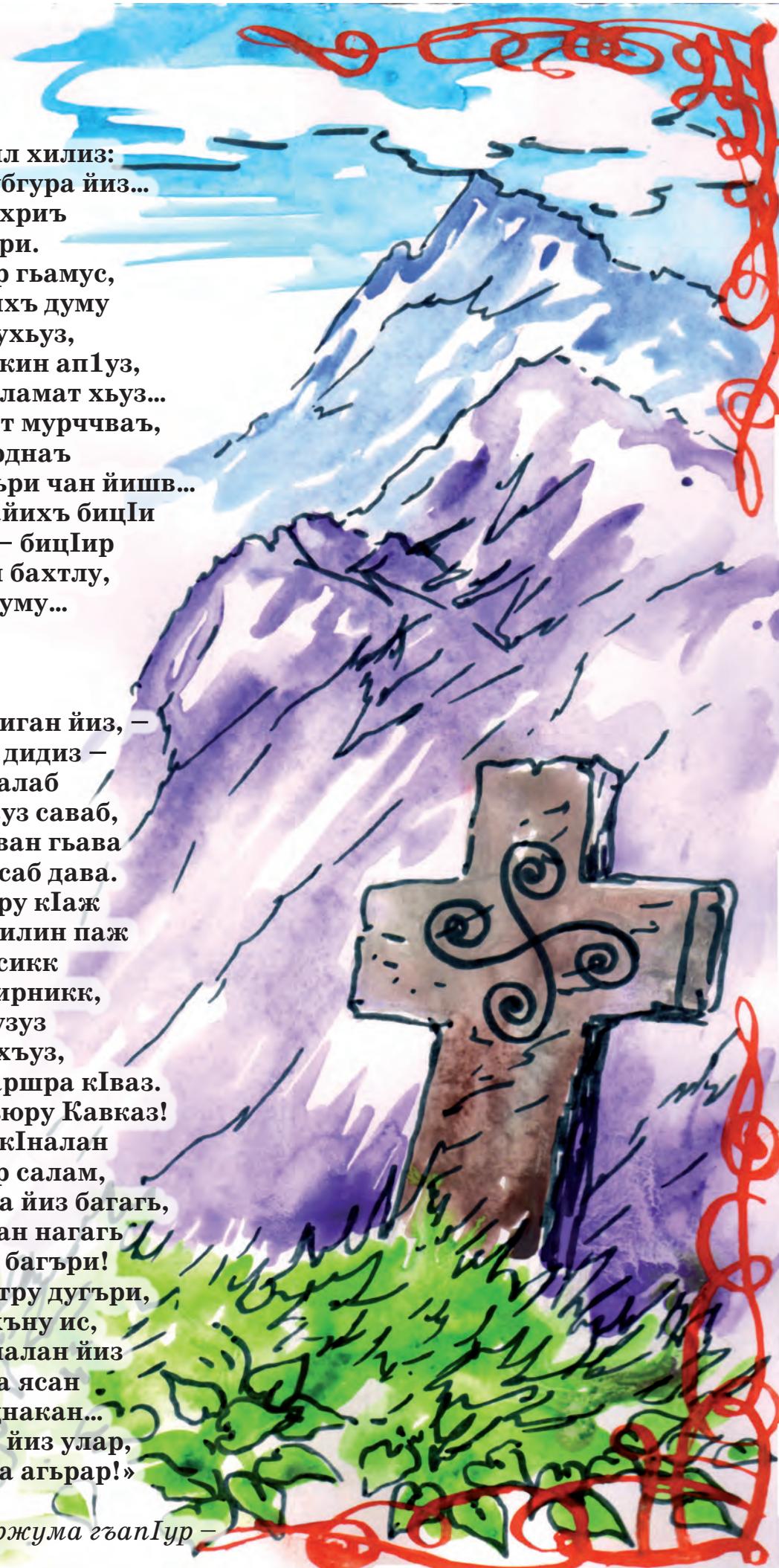
Хъпехъури, дахъунза гизаф;
Ва балугъи кIуру гъар гаф
Бисури, шту, капIри гьевес,
Кликъурайи дидик чан сес.
Ва саб дупну кутIубшвзуз акв,
Нирин кIанкан гъабхьиси накъв...

24

Ва, гъидихъур гъациб гъялнаъ,
Гъахну узу... Имбу ляхнар
Аygъя увуз. Хъугъраш, адарш –
Саб вузуз, йиз кIуруб имдар.
Узу пашман апIруб ву саб:
Къисмат хъибдар йиз юрднан хаб
Узуз накъвдиль. Ва фикир жалб
АпIдар шлинкIа му йиз къутIкъли
Ихтилатну, юкъуб цалиъ
Йиз ччурнахъна, мучIу, мичIли.

Сагъул, халу... ча хил хилиз:
 Рябкъюрвуз – хил убгурा йиз...
 Жиниди му ялав мухриъ
 БицИдиҳъан а убгури.
 Дидин метлеб имдар гъамус,
 Ва хътабкиди къяляхъ думу
 Тувурихъна альзаб ухъуз,
 Шлурихъна юкІв сикин ап1уз,
 Гъитну накъвдиъ саламат хъуз...
 Фу ву узуз? – женнет мурччваъ,
 Гирами ва ярхла юрднаъ
 Йиз рюгъназра бихъри чан иишв...
 Гъайиф! – дакъикъайихъ бицИ
 Гъарзаригъ ич, узу – бицИр
 Йиз тамшириъ вуйи бахтлу,
 Тувуйза женнетра думу...

Ахир сяльт хъубкъиган йиз, –
 Ккилигдарва гизаф дииз –
 Узу гъахуб апІин тІалаб
 Думу багъдиз, шалвуз саваб,
 Ич хулариҳъ... Душван гъава
 Кайиб ву кІваз гъарсаб дава.
 Ригъдин нурап деетру кІаж
 Гъайи гъаркан гъизилин паж
 Шулу узуз. Дидин исикк
 Дитри узу, гъарин сирникк,
 Аку йигъан ишигъ узуз
 Сабансана булди убхъуз,
 Сарун рягъят шулдаршра кІваз.
 Хъа душвлан рябкъюру Кавказ!
 Белки, диidi чан кЛакІналан
 ХътапІур узуз ахир салам,
 Чан миқІлахъди... Ва йиз багагъ,
 ЙикІайиз, ебхъуйкІан нагагъ
 Узуз думу сес, кІваз багъри!
 Фикир шул йиз, дустру дугъри,
 Ясан гъардши, алахъну ис,
 Марцц апІура машналан йиз
 Ахирин амқI; кІура ясан
 Мяъли узуз йиз юрднакан...
 Му фикри хъерхъди йиз улар,
 Ва апІдарза шлизкІа агърар!»

Соколёнок Пази

3/2015

май - июнь

Иллюстрированный детский журнал.
Издается один раз в два месяца.

Учредитель
Правительство Республики Дагестан.

Журнал зарегистрирован федеральной
службой по надзору в сфере связи и мас-
совых коммуникаций.
Регистр.номер ПИ №ТУ5-0017 от 21 мая
2009 г.

Издается с января 1990 г.

Главный редактор
Мурад Ахмедов

Редколлегия:
А.Исмаилов (зам. гл.редактора)
Т.Зургалова (ответ. секретарь)
Ф.Султанова (редактор выпуска)
П.Асланов
Г.Омарова
Ш.Шахмарданов
С.Кюребегова
А.Абдурахманов
Э.Ашурбекова

Худ. редактор З. Даганов
Тех.редактор Т. Лузина
Художник номера А. Самарская
Художник обложки А. Качаев

Выход в свет 09.07.2015 г.
Тираж 653 экз.
Заказ № 59

Типография: ООО «Издательство «Феникс пресс».
Адрес типографии: 367018, РД г. Махачкала,
ул. Петра I, 61.

Редакция и издатель: Государственное
бюджетное учреждение Республики
Дагестан «Редакция республиканских
литературных журналов «Соколенок» и
«Литературный Дагестан».
Адрес редакции и издателя: 367025,
РД, г. Махачкала, ул. Даниялова, 55.

Табасаранский язык.
Индекс: на год - 31170,
на полугодие - 78433.

Цена свободная.

